

Hudba starověku

Hudba starověkých civilizací (cca 4. tisíciletí př. n. l. – 5. stol. n. l.) položila základy, z nichž čerpala celá pozdější evropská hudební kultura. Nebyla vnímána jako samostatné umění, ale jako neoddělitelná součást náboženských obřadů, společenských událostí, práce i výchovy. Vzhledem k minimu dochovaných notových záznamů jsou hlavními prameny poznání archeologické nálezy nástrojů, ikonografie (malby, reliéfy) a písemné texty filozofického či teoretického charakteru.

1. Obecné charakteristiky

- **Synkretismus:** Hudba úzce propojena s poezií, tancem, divadlem a rituálem.
- **Funkčnost:** Hudba nebyla "uměním pro umění", ale plnila konkrétní funkce – kultovní, vojenskou, pracovní, zábavní.
- **Jednohlas:** Převažoval jednohlasý zpěv (monofonie), i když některé nálezy (např. dvojité píšťaly) naznačují existenci vícehlasu, pravděpodobně ve formě heterofonie nebo doprovodu bordunovými tóny.
- **Ústní tradice:** Hudba se předávala převážně ústně z generace na generaci.
- **Improvizace:** Hrála klíčovou roli při interpretaci.
- **Profesionalizace:** Vznikaly skupiny profesionálních hudebníků, často vázaných na chrámy nebo panovnické dvory.

2. Hudba v Mezopotámii (Sumerové, Babyloňané, Asyřané)

- **Funkce:** Nedílná součást náboženských obřadů v chrámech (tzv. zikkuratech) a života na královském dvoře. Hudba měla zahánět zlé duchy a oslavovat bohy a panovníky.
- **Hudebníci:** Těšili se vysokému společenskému postavení, často patřili ke kněžské vrstvě. Existovaly chrámové školy pro jejich vzdělávání.
- **Hudební teorie:** Klínopisné tabulky z Ugaritu (cca 1400 př. n. l.) obsahují nejstarší známý hudební zápis (hymnus). Naznačují znalost sedmitónových diatonických stupnic.
- **Nástroje:**
 - **Chordofony (strunné):** Lyry a harfy (často zdobené hlavou býka), loutny.
 - **Aerofony (dechové):** Flétny, dvojité šalmaje.
 - **Membranofony (blanzvučné):** Velké i malé bubny, tamburíny.
 - **Idiofony (samozvučné):** Činely, chřestidla.

3. Hudba ve starověkém Egyptě

- **Funkce:** Zásadní role v náboženství – hudba byla považována za dar bohyně Hathor. Byla součástí chrámových rituálů, dvorních slavností, vojenských přehlídek i doprovodem při práci.
- **Cheironomie:** Systém pohybů rukou a prstů, kterým dirigent (cheironomista) udával melodický průběh a rytmus zpěvákům a instrumentalistům. Jednalo se o předchůdce notace.
- **Hudební teorie:** Pravděpodobně používali pětiténové (pentatonické) i sedmitónové stupnice.
- **Nástroje:**

- **Chordofony:** Různé typy harf (oblouková, úhlová, přenosná i velké chrámové), liry, loutny.
- **Aerofony:** Podélné flétny, dvojité klarinety, trubky (nalezeny např. v Tutanchamonově hrobce).
- **Idiofony:** Sistrum (kovové chřestítka používané při obřadech), klapačky.

4. Hudba ve starověkém Řecku (Antika)

Nejvýznamnější kultura pro formování evropské hudební teorie a estetiky.

- **Pojem *Mousiké*:** Označoval jednotu hudby, poezie a tance.
- **Hudba a kosmos:** Hudba byla chápána jako odraz vesmírného řádu a harmonie.
 - **Pythagoras (6. st. př. n. l.):** Objevil matematické vztahy mezi tóny pomocí monochordu. Zjistil, že základní konsonantní intervaly (oktáva, kvinta, kvarta) odpovídají jednoduchým celočíselným poměrům (1:2, 2:3, 3:4).
 - **Harmonie sfér:** Teorie, že pohyb nebeských těles vytváří neslyšitelnou hudbu.
- **Teorie étosu:** Víra v přímý vliv hudby na lidskou duši, charakter a morálku. Různé stupnice (módy) a rytmy měly specifické účinky.
 - **Dórský modus:** Vážný, mužný, výchovný.
 - **Frygický modus:** Vášnivý, extatický.
 - **Lydický modus:** Změkčilý, plačtivý.
 - **Plátón a Aristotelés:** Ve svých spisech se zabývali rolí hudby ve státě a vzdělávání.
- **Hudební systém:**
 - Základem byl **tetrachord** (sestupná řada čtyř tónů v rozsahu kvarty).
 - Spojováním tetrachordů vznikaly oktavové stupnice (*modoi*).
- **Notace:** Existovala písmenná notace pro vokální i instrumentální hudbu, dochovalo se však jen asi 15 fragmentů.
 - **Seikilova píseň:** Nejstarší kompletně dochovaná hudební památka na světě (cca 200 př. n. l. - 100 n. l.), vytesaná na náhrobním kameni.
- **Nástroje:**
 - **Chordofony: Kithara** (profesionální koncertní nástroj Apollóna) a **lyra** (amatérský a výchovný nástroj).
 - **Aerofony: Aulos** (dvouplátkový nástroj spojený s Dionýsovým kultem, podobný hoboji, často se hrálo na dva současně), **syrinx** (Panova flétna).
 - **Hydraulos:** Vodní varhany, vynález Ktesibia ve 3. st. př. n. l.

5. Hudba ve starověkém Římě

- **Převzetí a adaptace:** Římané převzali hudební teorii, praxi i nástroje od Řeků a Etrusků. Hudba ztratila svůj hluboký filozofický a etický význam.
- **Funkce:** Důraz na praktické využití. Hudba byla součástí:
 - **Vojenského života:** Signální nástroje pro povely v bitvě.
 - **Veřejných slavností:** Hry v cirku, gladiátorské zápasy.
 - **Divadla a soukromé zábavy.**

- **Nástroje:** Římané upřednostňovali silnější a pronikavější zvuk.
 - Převzaté nástroje: Tibia (římská verze aulosu), kithara, lyra, hydraulos.
 - **Žest'ové nástroje:**
 - **Tuba:** Dlouhá rovná trubka.
 - **Cornu:** Velký zahnutý roh.
 - **Lituus:** Zahnutá trubka.